

‘Over hinken op twee gedachten’
Elia op de Karmel

Er bestaat een joodse midrasj, een oud verhaal over Abraham. Lang geleden zou zijn vader in Ur der Chaldeeën een winkel hebben gehad in godenbeeldjes van allerlei soort. Ik vond dat nadat ik in India ben geweest altijd wel een mooi verhaal. Ik zie het bij wijze van spreken wel voor me, dat pantheon. Waar in die midrasj overigens flink de hel uitbreekt als op een dag al die godenbeelden aan het ruziën slaan en er tussen de scherven die dan vallen één beeld overblijft. De ene stem die Abraham roept op weg te gaan en al het vroegere achter zich te laten. Ik moest eraan denken bij het lezen van dit verhaal over Elia. Wat een heftigheid, wat een vertoon ook door Elia zelf – ook wel een beetje ongemakkelijk te lezen in een tijd waarin we ook de openheid proberen te zoeken, de tolerantie en de dialoog - Elia, die in het volgende hoofdstuk in het boek Koningen als hem de onmacht overvalt, overigens ook moet leren dat de Eeuwige niet in het kabaal is en het grote lawaai maar eerder uit de stilte. Maar dat komt later.

Hoe zit het bij ons kun je denken, waar spiritualiteit ook al in hoeveel soorten en maten te koop is. En je op een steeds groeiende markt van edelstenen, olie, ditjes en datjes, allerhande lectuur en meditatieprojecten je te kust en te keur kunt. Alles aangeboden als alternatief voor consumptie en materialisme, maar steeds meer daar zelf deel van uitmakend. Zouden we niet eens eindelijk echt materialistisch kunnen worden schreef iemand in alle ernst. En er gewoon mee ophouden met al die overbodige behoeften, ook op spiritueel gebied. In plaats van gemoedsrust zoeken en de wereld intussen bergafwaarts laten gaan, eindelijk doen wat ons te doen staat. Of een ander: zijn we er als kerken langzamerhand niet aan toe in plaats van op de zwakken ons op de sterken te richten, nu onze ego's soms zo groot geworden zijn, we zo goed onze eigen broek kunnen ophouden, dat we er zelf in vastlopen. Misschien zouden we er zelfs wel bij varen een beetje ego te verliezen.

Kijken we naar het verhaal van Elia. Een verhaal van hebben – ‘heb’goden - en een verhaal van voortbestaan, durven en leven. Van houvast zoeken in wichelroeden en zwaarden of je mee te mogen laten nemen door een god die geen enkele verzekering of garantie biedt, maar wel een god van leven is. Die juist als alles verloren lijkt verschijnt als een hand aan de horizon en het waarachtig in alle ‘droogte’ nog regenen laat. Een god van ‘nog leven’ maar niet bepaald – om daags na de sint te zeggen: kado gekregen. Niet te koop. Eerder zo een van als alles haast misgaat: ‘maar we leven nog’ – Ramses Shaffy.

Toch behelst dit verhaal iets anders dan het aantonen van religieuze superioriteit. Eén god kennen en van een ander niet eens willen weten. Guus Kuijer die in zijn boek ‘Izabel van Tyrus’ deze buitenlandse vrouw van Achab met haar Baals en Astartes leidster van een multireligieuze samenleving laat zijn. Die met heel haar hart probeert de goden naast elkaar te laten bestaan, terwijl Elia daar maar erg eenkennig is. Ik denk ook – mocht die vraag bij u opkomen - dat hier iets anders speelt dan zomaar patriarchaal afrekenen met goden of godinnen in het algemeen. Al die priesters die daar worden afgeslacht: vreselijk! Elia die daar echt ook zelf van met leren, zoals ik al zei later, het hoofdstuk dat we hier volgende week lezen.

Het is nog maar de vraag of dit verhaal oproept op anders gelovigen in het algemeen neer te kijken. Eerder dan zomaar te spreken van afgoderij wordt hier het afdwingen van gezag en het afkopen van gehoorzaamheid ontmanteld. Valse belofte waar gewone mensen geen haar beter van worden. Doe dit. Koop dat. Vastklampen aan wat is, tot in de hoogste regionen aan toe. Terwijl de schaarste alleen maar groter wordt. Droogte en schaarste hier ook overdrachtelijk, figuurlijk bedoeld. Religie als doekje voor het bloeden. Voorwendsel om de rust te bewaren. ‘Ze zijn zeker even naar achteren’, zegt Elia, ‘jullie goden. Hij slaapt misschien moet hij wakker worden gemaakt’. Een wereld van veel onrecht, onvrede, ongelijkheid. Schaarste van boven tot onder en omgekeerd, uiteindelijk tot in het koningshuis zelf.

Dit verhaal is een verhaal van een diepe strijd. Om waarheid of eerder gerechtigheid. Vernietigend. Zoals in onze tijd conflicten hoe vaak in de religie geworteld zijn of op z'n minst ermee verbonden. Doodsbenauwd als we zijn voor elkaar. Ons vastklampen aan het eigen gelijk. Alleen met bloedvergieten kunnen antwoorden. Veel tranen en veel angst.

Zo stappen we binnen in het gevecht in het Israël van toen om het onderscheid tussen Ik zal er zijn en de goden van Baal en Astarte. Van hebben en zeker stellen, vastklampen... of in vertrouwen gaan. Zonder enige zekerheid. Durf.

Mijn buurman staat voor de deur. Hij heeft zichzelf buitengesloten en kon pas uren en uren later naar binnen als de deur opengebroken is en een nieuw slot aangelegd. 'Wil je alsjeblieft voortaan voor mij de sleutel bewaren?'. Niets zo erg als buitengesloten te zijn, wat een onveiligheid, wat een eenzaamheid die daarbij hoort. En soms doe je het ook nog zelf!

Door voor jezelf te willen houden. Uit schaamte, uit angst en al evenzeer uit trots en superioriteit (of is dat wezenlijk ook angst...?) 'Engel-land gesloten, de sleutel gebroken...' zoals een oud liedje zegt.

Het verhaal van Achab. Koning in een ivoren toren. Ook bang, jachtmakend op de vijand en de profeten van de Eeuwige. Vooral als de schaarste steeds groter en de droogte steeds erger wordt, meer dan bang lijf en goed te verliezen, vooral zijn eigen wankelende macht. Die in het ene verhaal in alle droogte voor de muilezels en paarden nog gras zoekt. De tanks zeg maar, de troepen... In een ander door zijn hofdiplomaat (van wie vermeld staat dat hij de Eeuwige vreest maar meer nog de koning!) hele koninkrijken laat afzoeken om Elia uitgeleverd te krijgen. Zo bedreigend konden profeten dus zijn.. Daar is het nu Elia zelf, die zich meldt, bij de koning. Dat 'hinken op twee gedachten' zoals het er staat, moet maar eens uit zijn. De tijd is aangebroken dat er iets verandert. Want het gewone volk lijdt honger en armoede, de droogte duurt. Heel die vruchtbaarheid waar de aanhangers van de Baáls de mond vol van hebben, daar merkt het volk niets van. Achab heeft zijn 2e huis, Jizreel, daar waar anderen dakloos zijn. Voor Elia is er dan ook maar 1, één god, zowaar ik leef, zegt hij! Een god van 10 woorden die bedoeld zijn om te leven, voor alle mensen. Het gaat dan ook voortdurend om heel het volk.

Er wordt een altaar gebouwd van 12 stenen. Israël. Niet verdeeld in noord en zuid rijk met koningen die tegenover elkaar staan. Maar 1. Dat is iets anders dan een Gazastrook lijkt mij hier die erbij getrokken zou dienen te worden, maar wel een beeld van onverdeeld leven, wereldgemeenschap. Vrede voor alle mensen. Eén altaar voor de god van Abraham, Isaak en Israël. Niet van Abraham, Isaak en Jacob staat er maar die Jacob die Israël mocht heten toen hij zijn broer van wie hij gestolen had weer onder ogen durfde zien. De god niet van naar je toetrekken, eerstgeboorterecht, alleenrecht, zegen alleen voor jou maar van gemeenschap, toenadering en verzoening. Israël: een naam die wel iets van je vraagt als je die dragen wilt.

Toen onze koningin bij het uitkomen van de nieuwe bijbelvertaling de eerste verzen uit de schrift mocht lezen voor publiek, versprak ze zich toen ze uit het scheppingsverhaal las 'en duisternis lag over de overvloed' in plaats van over de oervloed, zoals er in die nieuwe vertaling staat - gevolgd door: maar gods geest zweefde over het water. Ik vond dat wel een ontroerende en ook wel betekenisvolle verspreking, want met dat spanningsveld van schaarste en overvloed hebben deze verhalen van doen. Hoe gevoelig kan een regering zijn voor de stem van het volk, hoe open voor het waaien van de geest. Zo leiding geven dat je samen blijft in plaats van uit angst voor verlies, kan dat eigenlijk wel? Wie durft dat aan? Wat een grote vragen voor onze leiders in de gebroken wereld van nu.

Het slot van het verhaal schildert koning Achab zelf als de hongerige eerder nog dan de rest van het volk. Als Elia hém zegt iets te eten en te drinken. Alsof hij, Achab, zichzelf voorbij gelopen is, zijn eigen angst vooruit gegaan. Komt tot bezinning Achab. 'Een mens lijdt dikwijls 't meest door 't lijden dat hij vreest'. En dan tot slot valt op dat dat hinken op twee gedachten, verbonden met het hinken van de kreupele Jakob die na een gevecht in de nacht (met de eeuwige, een engel of was het toch ook echt zijn broer), Israel mag heten, dat daar ook nog een andere verbinding in doorklinkt. Namelijk het woord Pesach waar ook dat hinken in zit. Het uittochtverhaal dus dat hier in herinnering wordt geroepen. De vraag lijkt wel van alle eeuwen. Waar ben je nou van, van de slavernij, Egypte, of van de vrijheid. Van de dood of van het leven? Een keuze - voor dat leven, die nieuwe geboorte, de verwachting van Jezus van Nazareth ook - die veel vraagt en ver reikt. Daal af, Achab. Het is de keuze van een riskanter, maar wel vrijer en vertrouwensvoller weg. Doodsnacht en angst, hebben en houden – zou het ooit kunnen? - voorbij.